

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4 (2)

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehnonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI IQTISODIYOTDA “AKT XIZMATLARI” TUSHUNCHASI VA ULARNING EKSPORT SALOHİYATI.....	14
Shermatov Sherzod Xotamovich	
RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI	20
Amonov Mirzohid Tuymuratovich, Xodjayev Anvar Rasulovich	
TIJORAT BANKLARINING BYUDJET MABLAG’LARI HISOBIGA MOLIYALASHTIRILADIGAN LOYIHALARDAGI ISHTIROKINI KUCHAYTIRISH MEXANIZMLARI	26
Maxmudov Rahimjon Hamid o’g’li	
KORPORATIV BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING STRATEGIK YO’NALISHLARI.....	33
Shakirova Gulbaxor Sharipdjanovna	
YASHIL IQTISODIYOTGA O’TISHDA XORIJIY Tajribalar tahlili va uni O’zbekiston sharoitida qo’llash imkoniyatlari	38
Ne’matova Mavsuma, Xolmamatov Diyorbek	
ВЛИЯНИЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ НА ИНВЕСТИЦИОННУЮ АКТИВНОСТЬ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ	43
Буранова Лола Вахобовна	
ФИНТЕХ-ЭКОСИСТЕМА КАК ФАКТОР ИНКЛЮЗИВНОГО И УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА: СТРУКТУРНЫЙ АНАЛИЗ И ПЕРСПЕКТИВЫ ТРАНСФОРМАЦИИ	54
Эшмуротов Дониёр Ихтиёр угли	
ZAMONAVIY MARKETING KONSEPSIYALARI ASOSIDA XIZMATLAR RAQOBATBARDOSHLIGINING USLUBIY JIHATLARI	60
Ostonaqulova Gulsaraxon Matyoqub qizi, Fayzullayeva Zamira Alijonovna	
XIZMAT KO’RSATISH KORXONALARINING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA’MINLASHDA SERVIS XAVFSIZLIGI INDEKSI: SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA	64
Shodmanova Zubayda Ubaydullayevna	
QURILISH FAOLIYATI SOHALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING ILG’OR XORIJIY Tajribalari	73
Xusanov Kamoliddin Xolmamat o’g’li	
INSON KAPITALI VA KADRLAR SALOHİYATINI BOSHQARISHNING NAZARIY KONSEPSIYALARI.....	73
Abdullo Sohobov	
O’ZBEKISTONDA URBANIZATSIYA JARAYONLARI JADALLASHUVI VA UNING HUDUDIY XUSUSIYATLARI	84
Mamanazarov Oybek Shomurodovich	
KORXONALAR MOLIYAVIY HOLATINI MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI (MHXS) ASOSIDA BAHOLASHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	91
Xamidov Javoxir Shavkat o’g’li	
BIZNES JARAYONLARINI MONITORING QILISH TIZIMINING HOZIRGI HOLATI TAHLILI.....	95
Dadajonova Madina Ravshan qizi	
O’ZBEKISTON VA XORIJIY MAMLAKATLARDA BENEFITSIAR MULKDOR KONSEPSIYASINI QO’LLASHNING DOLZARB MASALALARI	100
Ochilov Farhod Malikovich	
O’ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTGA O’TISHNING MAKROIQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH (GDP, BANDLIK VA INVESTITSİYALAR KESIMIDA)	106
Hayitov Jamshid Xolboyevich	

INVESTITSION JOZIBADORLIKKA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI	111
Mamatqulova Hafiza Bahodir qizi IPOTEKA BOZORI MUAMMOLARINING EMPIRIK TAHLILI VA ULARNI BARTARAF ETISH STRATEGIYALARI	118
Ollokulova Feruza Mansurovna, Safarova Dilrabo Baxriddin qizi MILLIY IQTISODIYOT RAQOBATIDA NAZARIY VA AMALIY QARASHLAR.....	122
Karimova Iroda Abdusattarovna KORPORATIV BANK XIZMATLARIGA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR HAMDA ZAMONAVIY BIZNES MODELLARNI JORIY ETISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI	128
Qurbonov Abror Abdullayevich GREEN ECONOMY DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN AND INDONESIA: A COMPARATIVE STUDY	133
Ibrokhimova Iroda Ikromjon Kizi. Askolani. Javliyev Nuriddin Bektemir o'g'li AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA REKRUTING AGENTLIKLARINING O'RNI	142
Sherkulova Nodirabegim Baxordin qizi ФАКТОРЫ ТЕКУЧЕСТИ КАДРОВ И МЕХАНИЗМЫ УДЕРЖАНИЯ ПЕРСОНАЛА В СОВРЕМЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ УЗБЕКИСТАНА.....	148
Джураева Гузаль Шавкатовна BUDJET DAROMADLARI TARKIBIDAGI SOLIQLARNING ULUSHINI BOSHQARISH	156
Abduraxmonova Gulmira Sobir qizi RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AVTOSERVIS SHOXOBCHALARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	161
Marqayev Xurshid Aliqulovich THE ECONOMIC NATURE OF HUMAN CAPITAL AND ITS RECOGNITION IN ACCOUNTING AS AN OBJECT OF ECONOMIC ANALYSIS	165
Zafar Qodirov Abdivaxobovich O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH	170
Ibragimov G'ayrat Abraqulovich. Tursunov Ozod Matlubovich Shukurova Nilufar Qahramonova IMPROVING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE SERVICES IN THE DIGITAL ECONOMY.....	175
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich NODAVLAT NOTIJORAT TASHKILOTLARI MOLIVAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASHDA INTEGRAL KO'RSATKICHLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	179
Aliyev Arslon Salom o'g'li A STUDY ON THE COLLABORATIVE MECHANISM OF DIGITAL ARCHIVES GOVERNANCE AND TALENT GOVERNANCE: AN ANALYSIS BASED ON JOB COMPETENCY, PERFORMANCE EVALUATION, AND ORGANIZATIONAL EFFECTIVENESS.....	184
Wang Biao USTAMA ISHLAB CHIQRISH XARAJATLARINING MAZMUNI VA UNI XALQARO STANDARTLARGA MUVOFIQ TAKOMILLASHTIRISH	190
Tashnazarova Dilfuza Samiddinovna INTEGRATSIYA SAMARADORLIGINI O'LGHASHNING METODOLOGIK MODEL VA INDIKATORLAR TIZIMI.....	195
Aliqulov Abbas Baxtiyor o'g'li XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA XIZMATLAR SIFATINI TAKOMILLASHTIRISH	202
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich MOLIVAVIY HISOBOTLAR AUDITINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	207
Elomonov Dadaxon Ozodullayevich	

TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA IQTISODIY RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI.....	213
L.S. Azimova	
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF IFRS AND FINANCIAL REPORTING	218
Tojiboyev Abdullajon Kamoliddin o'g'li	
PAXTA-TO'QIMACHILIK SANOATIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIKNING HUQUQIY ASOSLARI.....	223
Abdullayev Hamidulla Abdug'ani o'g'li	
TURIZM KORXONALARIDA XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI KUCHAYTIRISHNING ZAMONAVIY BOSHQARUV MEXANIZMLARI	227
Ergasheva Zarifa Baxtiyarovna	
CHO'L-YAYLOV CHORVACHILIGI MAJMUASI RIVOJLANTIRISH	232
Nurmanov Sherzod Xujayarovich	
KREDITORLAR REYTINGINI MASHINAVIY O'QITISHGA ASOSLANGAN BASHORATLASH ALGORITMLARI.....	237
Beknazarov Ulug'bek Zafar o'g'li	
MIKROIQTISODIYOTDA ISTE'MOLCHILAR XULQ-ATVORI VA TALAB SHAKLLANISHI OMILLARI	242
Raximov Azizbek Saliyevich	
OLIY TA'LIMNI MOLIALASHTIRISHNING ILG'OR XORIJIY Tajribasi: AQSH MISOLIDA.....	246
Kurbanov Baxodir Negmatullayevich	
O'ZBEKISTON TURIZM INDUSTRIYASINI BOSHQARISHDA INNOVATSION YONDASHUVLARNI JORIY ETISH USULLARI.....	250
Ashurova Shaxnoza Almasovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI KORXONALARINING MOLIVAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING NAZARIY ASOSLARI	257
Sharipova Shahlo Istamovna	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALAR ASOSIDA XIZMATLAR SIFATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	262
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	
XIZMATLAR SOHASIDA MIJOZ QONIQLASHINI OSHIRISH MEXANIZMLARI: QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI MISOLIDA	278
Aqsungul Usenova Tenel qizi, Qoraqalpoq davlat universiteti	
Dawletmuratov Adilbay Mirzaboyevich	
O'ZBEKISTONDA QANDOLAT MAHSULOTLARI BOZORINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI.....	283
Azlarova Munira Muhammad-Amin qizi	
TA'LIM XIZMATLARI BOZORINI SHAKLLANTIRISH, RIVOJLANTIRISH VA KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH.....	289
Bozorova Madina Raxmat qizi	
IMPROVING SERVICE QUALITY MONITORING IN SERVICE ENTERPRISES BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES.....	294
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	
KREDITLASH MEXANIZMINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI VA UNING TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	299
Ortiqov Husan Usmonaliyevich	
O'ZBEKISTONDA QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORI MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH YO'NALISHLARI.....	304
Abdusalomov Ozodbek Baxtiyor o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA SERVIS XAVFSIZLIGI INDEKSI: SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA	311
Shodmanova Zubayda Ubaydullayevna	
O'ZBEKISTONDA EKSPORTNI OSHIRISHDA AKT RIVOJLANISHINING O'RNI.....	315
Sadriddinov Ulug'bek Jaloliddin o'g'li	

QURILISH FAOLIYATI SOHALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARI.....	322
Xusanov Kamoliddin Xolmamat o'g'li	
INSON KAPITALI VA KADRLAR SALOHİYATINI BOSHQARISHNING NAZARIY KONSEPSIYALARI	326
Abdullo Sohibov	
SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA TIJORAT BANKLARIDA RISK-MENEJMENT SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	331
Davronov Sanjar Ziyotovich	
SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BOSHQARUV QARORLARINI QABUL QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	336
Ashrapova Noilaxon Niyazxonovna	
ISHLAB CHIQRISH KORXONALARINI BOSHQARISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI TAHLILI VA UNGA ILMIY YONDASHUVLAR.....	340
Ochilov Baxtiyor Muminjonovich	
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF IFRS AND FINANCIAL REPORTING.....	346
Tojiboyev Abdullajon Kamoliddin ugli	
SIRKULYAR IQTISODIYOTGA O'TISH: MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR	351
Astanakulov Olim Tashtemirovich	
Muxammad Id Balbaa (Muhammad Eid Balbaa)	
Habibe Elif Kutlugun (Habibe Elif Kutlugun)	
GLOBAL IQLIM O'ZGARISHI FONIDA EKOLOGIK SIYOSAT VA BARQAROR RIVOJLANISH STRATEGIYALARI	357
Xamzayev Abdushukur Xudoyqulovich	
INTERNATIONAL MARKETING STRATEGIES FOR UZBEKISTAN'S TEXTILE INDUSTRY: CHALLENGES, OPPORTUNITIES, AND ECONOMETRIC EVIDENCE	362
Aziz Kurbanovich Abdullaev	
Sarvarbek Allayev Erkin ugli	
Shavkat Asrolovich Ruziev	
DIRECTIONS FOR TOURISM DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES	369
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich	
TEMIR YO'L TRANSPORTIDA SOLIQQA TORTISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI TAHLILI ("O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI" AJ MISOLIDA).....	373
Barotov Baxtiyor Vaxobovich	
CHIQUINDILARNI QAYTA ISHLASHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI VA BARQAROR RIVOJLANISHDAGI O'RNI	377
Muxitdinova Kamola Alisherovna	
TRANSPORT LOGISTIKASIDA TAVAKKALCHILIKLARNI SUG'URTALASH: O'ZBEKISTON VA AQSH TAJRIBASI ASOSIDA TAQQOSIY TAHLIL.....	381
Jabborov Islom Xusan o'g'li	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARINING IQTISODIY SALOHİYATINI BARQAROR BOSHQARISH	385
Xayrullayev Shaxram Yunus o'g'li	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SERVIS KORXONALARIDA XIZMATLAR SIFATI BOSHQARUVINING ZAMONAVIY MODELLARI	392
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	
BIZNES JARAYONLARI MONITORINGI SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA KO'RSATKICHLARI.....	398
Dadajonova Madina Ravshan qizi	
SIRKULYAR IQTISODIYOT KONSEPSIYASINI AMALGA OSHIRISHNI BAHOLASH KO'RSATKICHLARINI (INDIKATORLARINI) SHAKLLANTIRISH.....	403
Sharifxo'jayeva Xonzodaxon A'lo qizi	

TURIZM QISHLOQLARINI SHAKLLANTIRISH MEZONLARI VA INDIKATORLARI TIZIMI	408
Xudaynazarova Dilorom	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MOLIVAVIY BOSHQARUV VA BOSHQARUV HISOBI TIZIMINING AMALIYOTI: MUAMMOLAR VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	416
Xojiboyev Muxiddin Shodimuxamedovich	
DAVLAT XARIDLARI JARAYONIDA XAVFLARNI IDENTIFIKATSIYA QILISH, TASNIFLASH VA RISKKA ASOSLANGAN ICHKI AUDITNI TAKOMILLASHTIRISH	421
Meliboyev Askar Eshmuratovich	
DEVELOPING GARMENT MANUFACTURING STRATEGY IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION	426
Mahbuba Rahmonova	
Feruza Mansurovna Ollokulova	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QISHLOQ XO'JALIGIDA INVESTITSIYA SIYOSATINING IQTISODIY AHAMIYATI	430
Bakhit Mambetnazarov	
Atabek Tureev	
SOLIQ TUSHUMLARI VA MAJBURIY AJRATMALARNING DAVLAT MOLIVASIDAGI O'RNI: 2020-2025 YILLAR TAHLILI VA ISTIQBOLI.....	434
Olimov Shukurulla Dilshodjon o'g'li	
ФАКТОРЫ ТЕКУЧЕСТИ КАДРОВ И МЕХАНИЗМЫ УДЕРЖАНИЯ ПЕРСОНАЛА В СОВРЕМЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ УЗБЕКИСТАНА	439
Джураева Гузаль Шавкатовна	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	447
Mamirov Zamir Uzoq o'g'li	
XORIJIY TO'G'RIDAN-TO'G'RI INVESTITSIYALARNI JALB ETISHDA O'ZBEKISTON TAJRIBASI: MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR.....	453
Xatamov Nurbek Ochilidievich	
DAVLAT BYUDJETI XARAJATLARI HISOBI VA TAHLILINING AMALDAGI TIZIMI	458
Ostonokulov Azamat Abdurkarimovich	
Tursinbaev Gafur Jolmurzaevich	
MOLIVAVIY HISOBOTLAR AUDITINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	464
Elomonov Dadaxon Ozodullayevich	
СТРАХОВАНИЕ КАК ИНСТРУМЕНТ СНИЖЕНИЯ ФИНАНСОВЫХ ПОТЕРЬ ОТ НЕПРЕДВИДЕННЫХ РИСКОВ, ОКАЗЫВАЮЩИХ ВЛИЯНИЕ НА ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКУЮ ПРИБЫЛЬ (ДОХОД).....	470
Азимжон Мелиев Муродулло угли	
A STUDY ON THE COLLABORATIVE MECHANISM OF DIGITAL ARCHIVES GOVERNANCE AND TALENT GOVERNANCE: AN ANALYSIS BASED ON JOB COMPETENCY, PERFORMANCE EVALUATION, AND ORGANIZATIONAL EFFECTIVENESS	475
Wang Biao	
SANOAT KORXONALARI INNOVATION SALOHİYATINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	481
Bahodirov Shohruh Bahodir o'g'li	
QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORINI TARTIBGA SOLISHNING XALQARO TAJRIBASI.....	488
Mallabayev Jobir Baxtiyorovich	
ANALYSIS OF THE FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITY REPORTS OF OOO SAM TRADING STROY	493
Usmonova Dilfuza Ilhomovna	
WAYS TO IMPROVE THE USE OF FOREIGN EXPERIENCE IN THE TRANSPORT	

Musayeva Shoirazimovna FOUNDATIONS FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TRANSPORT LOGISTICS IN UZBEKISTAN	507
Muradov Alisher Kurbanbaevich DAVLAT MULKINI BOSHQARISHNING INNOVATSION VA RAQAMLI MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	513
Musurmonqulov Muhammad Ural o'g'li KORXONALARNING INVESTITSIIYA FAOLIYATINI STRATEGIK BOSHQARISH: NAZARIYA VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR INTEGRATSIYASI.....	521
No'monjonova Muazzam Mahbubjon qizi KORXONALARDA DEBITORLIK VA KREDITORLIK QARZLARNI BOSHQARISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	526
Mirzaev Ozod Furkatovich INVESTITSIIYA LOYIHALARINI MOLIIYALASHTIRISH MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH: GIDROENERGETIKA SEKTORI MISOLIDA	531
Xusanov Shaxbozbek Shuxratjon o'g'li ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ИННОВАЦИИ В КРАУДФАНДИНГЕ: БЛОКЧЕЙН, ИИ И БУДУЩЕЕ ИНВЕСТИРОВАНИЯ	538
Хамидова Фаридахон Абдулкарим кизи Каримова Азиза Аъзамиддин кизи BANK TIZIMIDA QO'LLANILADIGAN RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING TURLARI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	545
Ollokulova Feruza Mansurovna Xursanova Shaxnoza Anvar qizi TA'LIM MUASSASALARIDA QO'SHIMCHA TA'LIM XIZMATLARINI BOSHQARISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI	549
Safarova Kamola Shuxrat qizi QASHQADARYO VILOYAT MINTAQASINING IQTISODIY XAVFSIZLIK DARAJASI VA UNI BAHOLASH USLUBIYATI	553
Nurxonov Komiljon Tovkarayevich AYOLLARGA NISBATAN ZO'RAVONLIKNING IQTISODIY OQIBATLARI VA UNI KAMAYTIRISHNING BARQAROR RIVOJLANISHDAGI O'RNI.....	562
Feruza Bahodirxonovna Ibragimova ИНВЕСТИЦИОННЫЙ И ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ: СТРУКТУРНЫЕ ТРАНСФОРМАЦИИ И НОВЫЕ ИСТОЧНИКИ РАЗВИТИЯ.....	567
Насиров Дилшод Фархадович Асадов Амалжон Мехрожевич Ахматов Алинур Дилшодович ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ МОДЕЛИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ	572
Насиров Дилшод Фархадович Хамраева Севара Мамуржановна Бахтиярова Алтынгул Бахтияровна INVESTITION JOZIBADORLIKKA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI	579
Mamatqulova Hafiza Bahodir qizi ЦИФРОВЫЕ ПЛАТФОРМЫ КАК НОВАЯ ФОРМА ОРГАНИЗАЦИИ БИЗНЕСА – ЭВОЛЮЦИЯ УПРАВЛЕНИЯ И ИНСТИТУЦИИ.....	586
Рахмонов Хумоюн Рустамжон угли XORIIY BANKLARNING YANGI BOZORLARGA KIRISH STRATEGIYALARI VA ULARNING MILLIY BANK TIZIMLARIGA TA'SIRI ("IOTEKA-BANK" AKSIYADORLIK TIJORAT BANKI MISOLIDA)	598
Kadirov Vaxid Marimbayevich Rajabboyeva Asalxon Mahmud qizi OECD VA YEVRPA ITTIFOQI MAMLAKATLARIDA BILVOSITA SOLIQA TORTISH TIZIMLARINING QIYOSIY TAHLILI VA O'ZBEKISTONDA UNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	605
Tuxliyev Bozor Karimovich Dusiyarov Sherzod Xolmuratovich JISMONIY TARBIYANING INSON SALOMATLIGINI MUSTAHKAMLASHDAGI ROLI	614
Abdilaxatov Zafar Abdigapirovich	

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРОЕКТАМИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ ТАМОЖНИ	621
Ли Ирина Валентиновна	
JAHON IQTISODIYOTIDA O'ZBEKISTONNI TUTGAN O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	627
Boboqulov Sanjar Bahromqulovich	
OBODONLASHTIRISH XIZMATLARI IJTIMOYIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	633
Hayitov Jamshid Xolvoyevich	
Ibragimova Gulhayo Nuriddin qizi	
O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI TAHLILI	638
Hamroyeva Sabina Ismoil qizi	
EXPLORATION OF TOURISM FLOW GENERATING IN SAMARKAND UNDER THE BACKGROUND OF DIGITAL ECONOMY	644
Jie YANG	
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ.....	651
Усманова Дилъфруз Каршиевна	
YASHIL ISTE'MOL XULQ-ATVORINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI VA STRATEGIK ISTIQBOLLARI	656
Ishmuratov Baxodir Xusanovich	
O'ZBEKISTONDA INFLYATSIYA VA FOIZ SIYOSATINING BANK KREDITLARIGA TA'SIRI	661
Ibragimova Saule Orinbaevna	
IJTIMOYIY HIMOYA TIZIMI SAMARADORLIGINI BAHOLASHDA IJTIMOIY-IQTISODIY KO'RSATKICHLARNING ROLI: STATISTIK YONDASHUV	665
Qurbonboyev Abdulla Mansur o'g'li	
O'ZBEKISTONDA INFLYATSIYAGA QARSHI KURASH DASTURINI AMALGA OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	671
Murtazayev Ulug'bek Abdusalom o'g'li	
XARAJATLAR HISOBINI YURUTISHNING ZAMONAVIY USULLARI TAHLILI	675
Xasanov Baxodir Akramovich	
Yo'ldiyev Oybek Ulug'bek o'g'li	
SUG'URTA KOMPANIYALARINING MOLIYAVIY RISKLARINI KOMPLEKS BAHOLASH METODOLOGIYASI	683
Baymuratova Gulirayxon Tursunbayevna	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISH.....	688
Ibragimov Husen Ismailovich	
KONSALTING XIZMATLARINING RIVOJLANISH EVOLYUTSIYASI VA RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI	692
Ermamatova Shoxsanam Ermamat qizi	
GLOBAL BRANDING VS. LOCAL BRANDING: STRATEGIC TRADE-OFFS IN INTERNATIONAL MARKETING	698
Aziz Kurbanovich Abdullaev	
Mamasolieva Kamila	
Akhmedova Zaynabkhon Khayrullo qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INVESTITSIYA MUHITINI YAXSHILASH MEXANIZMLARI VA ULARNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI.....	706
Xatamov Nurbek Ochildiyeievich	
TIJORAT BANKLARINING SAMARADORLIGIGA TA'SIR QILUVCHI MAKRO VA MIKROIQTISODIY KO'RSATKICHLARNI EKONOMETRIK TAHLILI	711
Nabixojayeva Maxfuza Ulug'bekovna	
AGROKLASTERLARDA MAHSULOT (ISH, XIZMAT)LARNI SOTISH JARAYONLARI AUDITINING AMALIYOTI.....	717
Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	
SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMINI MOLIYALASHTIRISHDA DASTURIY BYUDJETLASHTIRISHNI JORIY ETISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI	723
Umidjon Abdullajonov	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРОБЛЕМНЫМИ КРЕДИТАМИ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ.....	730
Избосаров Бобуржон Бахриддинович	
Ахмедова Улмасой Хусан кизи	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ФИНАНСОВОЙ	

ПОДДЕРЖКИ ПРИВЛЕЧЕНИЯ БЕДНЫХ СЕМЕЙ К ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВУ	736
Ережепов Кууанышбай Жиенбай улы	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SANOAT KORXONALARI	
RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI ICHKI VA TASHQI OMILLAR TASNIFI.....	741
Jalolov Abbosxon Ravshanxon o'g'li	
BYUDJET TASHKILOTLARIDA ASOSIY VOSITALAR HISOBINI	
MODERNIZATSIYA QILISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	747
Ruziyev Shavkatjon Faxridinovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI MOLIVAVIY TA'MINLASHNING XORIJIY TAJRIBASI.....	756
Aymurzaeva Gulnaz Puxarbaevna	
YER-SUV RESURLARINI BOSHQARISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR	
VA SUN'IY INTELEKTNI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI	762
Rustamov Umidjon Xayitboyevich	
GEOSIYOSIY NOANIQLIK SHAROITIDA TA'MINOT	
ZANJIRLARINI BOSHQARISHNING INNOVATSION MODELI	767
Nodir Xidirov G'iyosaliyevich	
Sarvinovxon Lutfullayeva Azizxon qizi	
NEFT-GAZ SANOATIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN	
FOYDALANISHNING XALQARO TAJRIBASI	775
Mallayev Sirojiddin Eshdavlatovich	
AGROKLASTERLAR RIVOJLANISHNING INSTITUSIONAL-IQTISODIY NAZARIY MODELI	781
O'rinboyev Ulug'bek Otabekovich	
ИНТЕГРАЦИЯ ПРИНЦИПОВ CSR В СИСТЕМУ УСТОЙЧИВОГО	
КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ.....	789
Идиева Наргиза Олимовна	
Норова Саломат Юсуповна	
KORXONALARNING INVESTITSIYA FAOLIYATINI STRATEGIK BOSHQARISH:	
NAZARIYA VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR INTEGRATSIYASI.....	797
No'monjonova Muazzam Mahbubjon qizi	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВЗАИМОСВЯЗИ	
БЕРЕЖЛИВОСТИ И ИННОВАЦИЙ.....	803
Аллаберганов Закир Гаирович	
"YASHIL IQTISODIYOT" BARQAROR RIVOJLANISHNING	
MUHIM YO'NALISHI SIFATIDA (YEVIROPA ITTIFOQI MISOLIDA)	809
Sharifxodjayev Shavkat Oqilovich	
Achilova Shirin Shavkat qizi	
DON MAHSULOTLARI KORXONALARIDA RESURLARDAN	
FOYDALANISHNING IQTISODIY AHAMIYATI	815
Aipova Iroda Ikramovna	
DON MAHSULOTLARI SANOATIDA EKOLOGIK VA IQTISODIY	
SAMARADORLIKNI UYG'UNLASHTIRISH.....	820
Aipova Iroda Ikramovna	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA KO'P KVARTIRALI UY-JOY FONDIGA	
XIZMAT KO'RSATISH TIZIMINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISH	826
Najmiddinov Sherzod Qiyomiddin o'g'li	
Berdiyeva Dilfuza Axatovna	
ENERGETIKA INFRATUZILMASINING HUDUDIY RIVOJLANISH VA IJTIMOY TENGLIKKA TA'SIRI.....	831
Babajanova Dilfuza Abdurasulovna	
SANOAT KORXONALARIDA QAROR QABUL QILISH JARAYONLARIGA SUN'IY INTELEKT	
TEXNOLOGIYALARINI JORIY ETISH SAMARADORLIGI.....	836
Xusanova Malohat Mingnorovna	
АНАЛИЗ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРОЕКТАМИ И ПРОГРАММАМИ	
СТРАТЕГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ООО «YANGI ZAMON TUHFASI»	842
Шавкатов Шохаббос Шухрат угли	
O'ZBEKISTON MISOLIDA LOMBARD SEKTORI MOLIVAVIY	
KO'RSATKICHLARI VA HISOB AMALIYOTI.....	854
Maksud Zaxirov	
IQTISODIY O'SISH VA O'ZBEKISTONNING YAIM DARAJASI.....	859
Nurova Farog'at Salohiddin qizi	

MINTAQAVIY MEHNAT BOZORI - XALQARO MEHNAT BOZORINING BIR QISMI SIFATIDA	864
Ismatova Shoxsanam Abdulaziz qizi	
DIGITAL INTERNATIONAL MARKETING: PROMOTION WITHOUT BORDERS (Rapid entry into foreign markets on a minimal budget using social media, influencers, and marketplaces (Amazon, AliExpress))	869
Abdullaev Aziz Kurbanovich	
Azimov Khumoyun Khamid ugli	
Pardayev Xhusniddin Jakhongir ugli	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA NOSTANDART BANDLIK SHAKLLARIDAN FOYDALANISHNING ILG'OR XORIJ TAJRIBALARI.....	878
Fayzullayev Nurulla Baxromovich	
TIBBIYOT TIZIMINI MOLIALASHTIRISHNING YANGI YECHIMLARI.....	885
Muhammadiev Ramz Zoirjon o'g'li	
BANKLAR INNOVATSION FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISHDA KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMINING O'RNI	888
Muxtorova Shaxlo Farxodovna	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIALASHTIRISH MANBALARI TAHLILI.....	893
Nazirova Sayyora Baxtiyorovna	
Ergasheva Komila To'ra qizi	
MAHALLALARDA TADBIRKORLIK EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISHDA INSTITUTSIONAL ISLOHOTLARNING METODOLOGIK MODEL 897	
Sharopova Nafosat Radjabovna	
SANOAT KORXONALARIDA LOGISTIKA TIZIMINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH	904
Shoyimov Sarvar Qahramon o'g'li	
БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ В СИСТЕМЕ КОРПОРАТИВНОГО КОНТРОЛЯ В УСЛОВИЯХ «ЗЕЛЕННОЙ» ЭКОНОМИКИ	908
Эргашева Шахло Тургуновна	
ISHLAB CHIQUVCHILIK ORTIQCHALIGI VA ISTE'MOLCHI ORTIQCHALIGI	915
Ortiqov G'anisher Xudoyberdi o'g'li	
Xo'jaqulov Hasan Dilshod o'g'li	
РАЗВИТИЕ БЕЗНАЛИЧНЫХ ПЛАТЕЖЕЙ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ СФЕРЫ УСЛУГ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	920
Ишонкулова Феруза Асатовна	
O'ZBEKISTON MEHMONXONA XO'JALIKLARIDA BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDIT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	926
Asqarova Lobarxon Usmanjanovna	
KORPORATIV BIRLASHISHLAR VA QO'SHIB OLISHLAR: NAZARIY ASOSLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	930
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Xolmurodova Sevara Asqarovna	
MAMLAKATIMIZ QISHLOQ XO'JALIGIDA OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARINING ZAMONAVIY BOSHQARUVI	936
Siddiqov Zoxid Tulkunovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA IQTISODIY MEKANIZMNING QIYMATNI BAHOLASH VA NARX SHAKLLANISHIGA TA'SIRINI KUCHAYTIRISH	941
Rasulev Alisher Fayziyevich	
Oxunova Oygul Usmonjon qizi	
THE ROLE OF COUNTRY-OF-ORIGIN EFFECT IN CONSUMER PURCHASING DECISIONS	950
Matrizayev Sarvarbek Anvar o'g'li	
Abdurakhmonov Javlonbek Ravshan o'g'li	
Aziz Kurbanovich Abdullaev	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ИННОВАЦИОННОГО УПРАВЛЕНИЯ И ПРОГНОЗИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА (НА ПРИМЕРЕ КАШКАДАРЬСКОЙ ОБЛАСТИ)	960
Эргашев Гайрат Уралович	
YOSH YENGIL ATLETIKACHILARNING JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH	965
Abdilaxatov Zafar Abdigapirovich	

YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI.....	972
Zakirov Mir Timur Zakir o'g'li	
HUDUDLARNI IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDAGI NOMUTANOSIBLIK LARNI BAHOLASH: KOGNITIV VA EKONOMETRIK MODELASHTIRISH YONDASHUVI.....	976
Madaminov Sardorbek Qadamovich	
KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARINI SEGMENTLASH ORQALI MOLIYALASHTIRISH MODEL.....	981
Annaklichev Saxi Saparmuxamedovich	
TURIZM TURLARINI DIVERSIFIKATSIYALASH JARAYONLARINI BOSHQARUV SAMARADORLIGIGA OMILLAR TA'SIRINI BAHOLASHDA TAHLIL METODOLOGIYALARINING QO'LLANILISHI	986
Saidova Dilfuza Abdufattohova	
O'ZBEKISTONDA TELEKOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI RIVOJLANISHI VA ALOQA KORXONALARI MOLIYAVIY FAOLIYATINING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI.....	995
Ismailov Xusanboy Mahammadqosim o'g'li	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING TASHQI SAVDO FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISH MANBALARI	1002
Ismailov Erkin Faxretdinovich	
IQTISODIYOTDA DAVLAT ISHTIROKINI QISQARTIRISH KONTEKSTIDA TIJORAT FAOLIYATI BILAN SHUG'ULLANADIGAN VA RAQOBAT RIVOJLANGAN SOHALARDA DAVLAT MUASSASALARINI ISLOH QILISH: XALQARO TAJRIBA VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI.....	1006
Sharapov Umidjon Shavkatovich	
MICE TURIZMINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY TAJRIBANI O'RGANISH VA O'ZBEKISTON SHAROITIDA QO'LLASH TAMOIYILLARI	1013
Fayyoza Xalimova Nafasovna	
JIZZAX VILOYATIDA OLIY TA'LIM XIZMATLARI SIFATINI BAHOLASH TIZIMINING SHAKLLANISHI VA UNGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI IQTISODIY TAHLILI	1018
Saloxitdinov Sherzod Farxodovich	
STRATEGIK TARMOQLARDA IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TAHDIDLAR, INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR VA JAHON TAJRIBASI.....	1024
Xushboqova Kamola Rustam qizi, Dilfuza Xamzayeva	
TOVAR-MODDIY ZAXIRALAR HISOBINI XALQARO STANDARTLARGA MOSLASHTIRISH	1029
Zaripova Sayohat Zafarovna	
INTERNATIONAL MARKETING STRATEGIES FOR UZBEKISTAN'S TEXTILE INDUSTRY: CHALLENGES, OPPORTUNITIES, AND ECONOMETRIC EVIDENCE.....	1034
Aziz Kurbanovich Abdullaev, Sarvarbek Allayev Erkin ugli, Shavkat Asrolovich Ruziev	
YANGI O'ZBEKISTONDA MA'NAVIY MADANIYATNING RIVOJLANISHI.....	1041
Qodirova Shahodat G'aybullayevna	
O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA SHARIAT TAMOIYILLARIGA ASOSLANGAN BANKLAR FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH VA RIVOJLANTIRISH AMALIYOTI ("TRASTBANK" XAB MISOLIDA)	1048
Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINI OSHIRISHNING INTEGRATSIYALASHGAN MEXANIZMLARI (NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA).....	1055
Gulyamov Ulug'bek G'afurovich	
BUDJET TIZIMIDA JISMONIY SHAXSLARDAN UNDIRILADIGAN SOLIQ TUSHUMLARINI PROGNOZLASHTIRISHNING EKONOMETRIK YONDASHUVLARI	1059
Babayev Shavkat Bayramovich	
ELEKTRON TIJORATNI RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY TAJRIBALARDAN FOYDALANISH MASALALARI	1067
Aripov Ulug'bek Bahodirovich	

BOJXONA YIG'IMLARINING UNDIRUVCHANLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARDAN SAMARALI FOYDALANISH.....	1072
Sarmanov Orifjon Adiljonovich	
DAVLAT MOLIYASINI RAQAMLASHTIRISH VA FISKAL SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING XORIJIY TAJRIBASI.....	1078
Berdibekov Adhamjon Ilhomjon o'g'li	
DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATI TIZIMI SAMARADORLIGINI XALQARO BAHOLASH.....	1083
Ashirov Jasur Dilshod o'g'li	
BANK XIZMATLARI KO'RSATISH MEZONLARINI ANIQLASH VA ULARNI BAHOLASH.....	1088
Avazbek Jo'rayev	

BANK XIZMATLARI KO'RSATISH MEZONLARINI ANIQLASH VA ULARNI BAHOLASH

Avazbek Jo'rayev

Mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya. Maqolada bozor iqtisodiyoti sharoitida bank aktivlari samaradorligini oshirish omillari, tijorat banklari aktivlarini samarali boshqarish va joylashtirish jahon tajribasi, bank aktivlari samaradorligini oshirishning nazariy masalalari bo'yicha mavjud qarashlar, tijorat banklari aktivlari samaradorligini oshirishda real va nominal foiz stavkasi, xorijiy banklarda aktivlarning samaradorligini oshirishda bank balansi aktivlari tarkibida riskka tortilgan aktivlar ulushining ahamiyati, bankning mo'tadil kredit siyosatining banklarning xo'jalik subyektlari va aholini kreditlash sohasidagi faoliyatidagi ahamiyati kabi masalalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: bank aktivlari, tijorat banklari, riskka tortilgan aktivlar, kredit siyosati, foiz stavkasi, bank samaradorligi, moliyaviy barqarorlik, kreditlash, bank balansi, investitsiya faoliyati.

Abstract. The article highlights the factors of increasing the efficiency of bank assets in a market economy, international experience in effective management and allocation of commercial bank assets, existing theoretical approaches to improving bank asset efficiency, the role of real and nominal interest rates in enhancing the efficiency of commercial bank assets, the importance of the share of risk-weighted assets in the balance sheet structure of foreign banks, as well as the significance of a moderate credit policy in lending activities to business entities and the population.

Key words: bank assets, commercial banks, risk-weighted assets, credit policy, interest rate, banking efficiency, financial stability, lending, bank balance, investment activity.

Аннотация. В статье освещены факторы повышения эффективности банковских активов в условиях рыночной экономики, мировой опыт эффективного управления и размещения активов коммерческих банков, существующие теоретические подходы к повышению эффективности банковских активов, роль реальной и номинальной процентной ставки в повышении эффективности активов коммерческих банков, значение доли риск-взвешенных активов в структуре балансовых активов зарубежных банков, а также значение умеренной кредитной политики банка в сфере кредитования хозяйствующих субъектов и населения.

Ключевые слова: банковские активы, коммерческие банки, риск-взвешенные активы, кредитная политика, процентная ставка, эффективность банков, финансовая устойчивость, кредитование, банковский баланс, инвестиционная деятельность.

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida banklarning aktivlari samaradorligini oshirish muhim omillardan hisoblanib, bu jarayon bank faoliyatining riskka duchor bo'lishi oqibatida nafaqat aktivlardan daromad olish, balki mijozlar oldida majburiyatlarni bajara olmaslik muammosini hamda moliyaviy mablag'larni yo'qotish kabi zararlarning kelib chiqishiga sabab bo'ladi. Xususan, keyingi yillarda xalqaro darajada ko'radigan bo'lsak, jahonda ro'y berayotgan pandemiya, iqlim o'zgarishi, moliyaviy-iqtisodiy beqarorliklar tijorat banklari aktivlari tarkibida ishlamayotgan kreditlar ulushining ortishi va ulardan samarali foydalanish imkoniyatlarini sezilarli darajada pasaytirmoqda. Natijada, 2020-yilda jahonning 12 mamlakatida ushbu daraja 10 foizdan yuqori ko'rsatkichni tashkil etib, San Marinoda 63,51%, Ukrainada 41%, Gretsiyada 26,98%, Qirg'izistonda 10,09% bo'lgan.¹

Fikrimizcha, jahon amaliyotida tijorat banklari aktivlarini samarali boshqarish va joylashtirish tajribasini o'rganish orqali O'zbekiston tijorat banklari amaliyotida joriy etilishi foydadan holi bo'lmaydi, chunki bu borada mamlakatimiz tijorat banklarida ham keyingi yillarda ayrim dolzarb masalalar yig'ilib qolmoqda. Bundan ko'rinish

1 Non-performing loans as percent of all bank loans, 2020 - Country rankings. https://www.theglobaleconomy.com/rankings/nonperforming_loans/

turibdiki, xorij banklari aktivlarini samarali boshqarish tajribalarini o'rganish asosida ularning ayrim ijobiy jihatlari milliy bank tizimida joriy etish muhim masalalardan hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodiy nazariyaning yirik namoyondalaridan biri hisoblangan A. Smit bank aktivlari samaradorligini oshirish, umuman moliya muassasalari faoliyatini samarali tashkil etishga iqtisodiyotda mehnat taqsimotining mavjudligi asos bo'lib xizmat qiladi, deya ta'kidlaydi. A. Smitning fikriga ko'ra, "...jamiyatda mehnat taqsimoti shunday bir iqtisodiy mexanizmki, kishilarni o'zaro manfaatdorligi asosida bir-biriga bog'lab turadi, bu ular o'rtasida moliyaviy va moddiy resurslarni ayirboshlash imkoniyatini beradi. Bu mexanizm bozor hisoblanadi."²

Bank aktivlari samaradorligini oshirishning nazariy masalalari bo'yicha ayrim mavjud ta'limotlarda unga zid bo'lgan yo'nalishlar ham mavjud. Masalan, fransuz Pyer Jozef Prudon (1809–1865) banklarning foizsiz kredit berishi zarurligi to'g'risidagi ta'limotni yoqlab chiqqan³. Prudon bank krediti foizini mehnat bilan ishlab topilmaydi va foiz stavkalarini bekor qilish haqidagi ta'limotni ilgari suradi. Prudon pulning ko'p omilli funksiyalarni bajarishini e'tiborga olmagan holda, ishlab chiqaruvchi foizsiz kreditni oladigan bo'lsa, u ishlab chiqarish hajmini oshiradi va tovarlarning bahosi pasayishini ta'kidlaydi. Prudon ushbu ta'limotni amalga oshirish uchun ixtisoslashgan banklar tashkil etish, ushbu banklar tomonidan o'zining ta'sischilari uchun ta'minlanmagan to'lov vositalarini muomalaga chiqarish orqali foizsiz kredit berish haqidagi ta'limotni ilgari suradi. Ushbu loyihaning amaliyotga joriy etilishi, Prudonning nazariyasiga ko'ra, jamiyatda har bir kishi o'ziga maqbul bo'lgan faoliyat bilan shug'ullanishini, ijtimoiy-iqtisodiy muammolar vujudga kelmasligini, hatto hukumatning boshqaruv apparatiga ham ehtiyoj qolmasligini ta'kidlaydi. Shunday qilib, Prudon qayta taqsimlash haqidagi utopiyaning pulning muomala doirasiga ham joriy etish haqidagi ta'limotni ilgari suradi. Prudon ushbu ta'limotni 1849-yilda amaliyotga joriy etishga harakat qiladi, biroq ushbu harakat hech qanday samara bermadi.

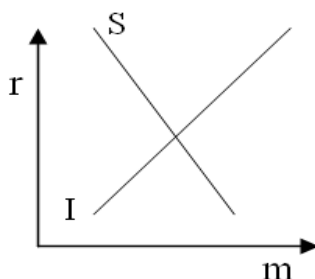
Amerikalik iqtisodchi I. Fisher kredit foizi haqidagi ta'limotni ilgari surgan ikkita guruh iqtisodiy nazariyachilarning qarashlarini o'zaro umumlashtirish asosida yangicha ta'limotni ilgari surgan. Uning ta'limotida pul kapitalining ishlab chiqarish samaradorligini oshirish xossasiga ega ekanligi, shu bois ham tadbirkor uni "iste'mol qilish"ga kuchli ehtiyoj sezishi ta'kidlanadi. Buning uchun kredit taklifini shakllantiruvchi tomon moliyaviy mablag'larga kuchli zaruriyat sezishi, ushbu zaruriyat uy xo'jaliklari va kompaniyalarning vaqtinchalik bo'sh pul mablag'lari hisobidan qondirilishi mumkinligi ta'kidlanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot davomida tijorat banklari aktivlari samaradorligiga oid milliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar, Markaziy bank statistik ma'lumotlari hamda xalqaro bank amaliyoti materiallaridan foydalanildi. Ma'lumotlarni tahlil qilishda qiyosiy va tarkibiy tahlil, statistik guruhlash, induksiya va deduksiya, koeffitsiyent hamda iqtisodiy tahlil usullaridan foydalanilib, bank aktivlari samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bank tomonidan taklif etilayotgan foiz stavkalari uy xo'jaligi va kompaniyalarning manfaatini qondirsa, ular vaqtinchalik bo'sh pul mablag'larini qo'shimcha foyda olish maqsadida moliya bozorlarida "sotadi", ya'ni jamg'arma sifatida joylashtiradi. Natijada moliya bozorlarida, yanada aniqroq qilib aytadigan bo'lsak, tijorat banklarida talab va taklif o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ushbu moliyaviy resursning bozor bahosi, ya'ni bank krediti foizining shakllanishiga zamin yaratadi. Ushbu jarayon quyidagi rasmda keltirilgan (1-rasm).

1-rasm. Jamg'arma va investitsiya o'rtasida o'zaro bog'liqlik asosida foiz stavkasini vujudga kelishi⁴

² Smit A. Issledovaniye o prirode i prichinax bogatstva narodov. /Analogiya ekonomicheskoy klassiki. - T. 2. -M.: 1993, -S. 34.

³ Yusupov Yu.B. Stanovleniye i razvitiye ekonomicheskoy nauki. -T.: 1997, -S. 60.

⁴ Manba: muallif ishlanmasi

1-rasmdan, ya'ni "Fisher samarasi" deya nom olgan chizmadan ko'rinib turibdiki, jamg'arma va investitsiya hajmidan kelib chiqqan holda foiz stavkasi "tabiiy" darajada tebranadi. Agar muomalada pul massasi ortsa, dastlab foiz stavkasi tushadi, keyinchalik tovarlar bahosi ko'tarilishi natijasida foiz stavkasi yanada ortadi. Shuningdek, Fisher nominal va real foiz stavkalari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlashda quyidagi tenglikdan foydalanish samarali ekanligini ta'kidlaydi.

Bunga ko'ra:

$$NFS = RFS + ID$$

bu yerda:

NFS – nominal foiz stavkasi;

RFS – real foiz stavkasi;

ID – inflyatsiya darajasi.

I. Fisherning fikriga ko'ra, nominal va real foiz stavkasi o'rtasidagi muvozanat inflyatsiya darajasi yordamida vujudga keladi, kredit beruvchi va kredit oluvchi kreditning real qiymati pasayishidan manfaatdor bo'ladi. Chunki iqtisodiyotda pul massasining ortishi mos ravishda baholarning o'sishiga olib keladi, bu o'z navbatida inflyatsiya darajasining oshishiga, demak, nominal foiz stavkasining ko'tarilishiga sabab bo'ladi. Shunday qilib, aytish mumkinki, uzoq muddatli davrda real foiz stavkasining o'zgarishi pul massasi va baholarning o'sishiga bog'liq bo'lmaydi⁵.

Bizning nazarimizda, I. Fisherning bank aktivlari samaradorligiga bevosita ta'sir etuvchi foiz stavkalari xususidagi ta'limoti muhim ahamiyat kasb etib, ushbu ta'limot iqtisodiyotda bozor mexanizmlarining to'liq amal qilgan sharoitida namoyon bo'ladi. Buning uchun iqtisodiyotda pul massasi va tovar massasi o'rtasidagi nisbat, ya'ni monetizatsiya koeffitsiyenti xalqaro ekspertlar tomonidan e'tirof etilgan darajada bo'lishi maqsadga muvofiq. Ushbu daraja o'tish davri mamlakatlarida YAIMga nisbatan 60 foiz atrofida bo'lishi maqsadga muvofiq hisoblanadi. Bunday sharoitda muomalada pul taklifi talabga nisbatan past bo'lishi natijasida yuridik va jismoniy shaxslarning bank kreditlariga bo'lgan ehtiyoji to'liq ta'minlanmaydi.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, tijorat banklari aktivlari samaradorligini oshirishda real va nominal foiz stavkasi muhim iqtisodiy kategoriyalardan hisoblanadi. Real foiz stavkasi aholi va bank mijozlarining investitsiya hajmiga bevosita va bilvosita ta'sir qiladi. Klassik va neoklassik maktab vakillari hisoblangan F. Kene, A. Smit, A. Marshall, J. S. Mill, J. Sey, L. Valras, V. Pareto va boshqalar foiz stavkalari bozorning asosiy mexanizmlari hisoblangan talab va taklif asosida tartibga solib turiladi, degan g'oyani ilgari surganlar. Ular tijorat banklari kreditlari bo'yicha foiz stavkalarini belgilashda Markaziy bankning ishtirokini inkor etadilar.

Iqtisodiy nazariyada tijorat banklari aktivlari samaradorligiga inflyatsiyaning ta'siri xususida qator ta'limotlar ilgari surilgan. Xususan, Birinchi jahon urushida ishtirok etgan mamlakatlarda juda katta miqdorda ta'minlanmagan pullarning muomalaga chiqarilishi inflyatsiya darajasining oshib ketishiga olib keldi.

Angliya iqtisodiy nazariyachilari A. Pigou, Dj. X. Robertson va Dj. M. Keynslar inflyatsiya sharoitida bank aktivlari samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi holatlarni e'tiborga olish lozimligini ta'kidlaydilar. Birinchidan, Markaziy bankning qayta moliyalash va majburiy zaxira stavkasini oshirish orqali muomaladagi pul massasi hajmini pasaytirish. Ikkinchidan, mahalliy ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash bo'yicha imtiyozlar berish.

Avstriyalik iqtisodchi Y. Shumpeter banklarning kreditlari iqtisodiyotni harakatga keltiruvchi mexanizm ekanligini ta'kidlaydi. Uning ta'limotiga ko'ra, jamiyatda yuz berayotgan barcha innovatsion va texnik rivojlanishlarning asosida bank krediti yotadi. Y. Shumpeter banklar jamg'armani investitsiyaga aylantiruvchi oddiy moliyaviy muassasa emas, balki ular iqtisodiy rivojlanishning faol yaratuvchilari hisoblanadi, deya ta'kidlaydi⁶. Shu bilan birga, Y. Shumpeter o'zining nazariy qarashlarida banklarni iqtisodiyotda raqobatni vujudga keltiruvchi bo'g'in sifatida qaraydi. Kredit emissiyasi, uning fikricha, birinchi navbatda iqtisodiy resurslarga bo'lgan talabni va ularning bahosini oshiradi, chunki tadbirkorda bank krediti hisobidan iqtisodiy resurslarni sotib olish imkoniyati ortadi. Bu jarayon bir jihatdan samarasiz faoliyat yuritayotgan korxonalarining bankrot bo'lishiga olib kelsa, ikkinchi jihatdan innovatsiya va novatorlikni joriy etgan tadbirkorlar faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatish orqali mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy holatining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Iqtisodiy nazariyachilarning ta'limotiga ko'ra, har bir bank o'zining foydasini oshirish bo'yicha egoist hisoblanadi, banklar moliya bozorlarida foydasini oshirishga bo'lgan turlicha strategiyalarni amalga oshiradi. Bu jarayonda barcha bank ham o'zining mo'ljaldagi iqtisodiy manfaatdorligiga erisha olmaydi, bu bank aktivlarini joylashtirish va ularni samarali boshqarishga qator omillarning ta'siri mavjudligi bilan izohlanadi.

Ilmiy tadqiqotni amalga oshirishda tijorat banklari aktivlari sifatini oshirishga bag'ishlangan nazariy va amaliy asarlar hamda ma'lumotlarni guruhlash, qiyosiy va tarkibiy tahlil, induksiya va deduksiya, ekonometrik tahlil, sintez va koeffitsiyent metodlaridan foydalanish tegishli ishlanmalar, tavsiyalar va xulosalarni shakllantirish imkoniyatini berdi.

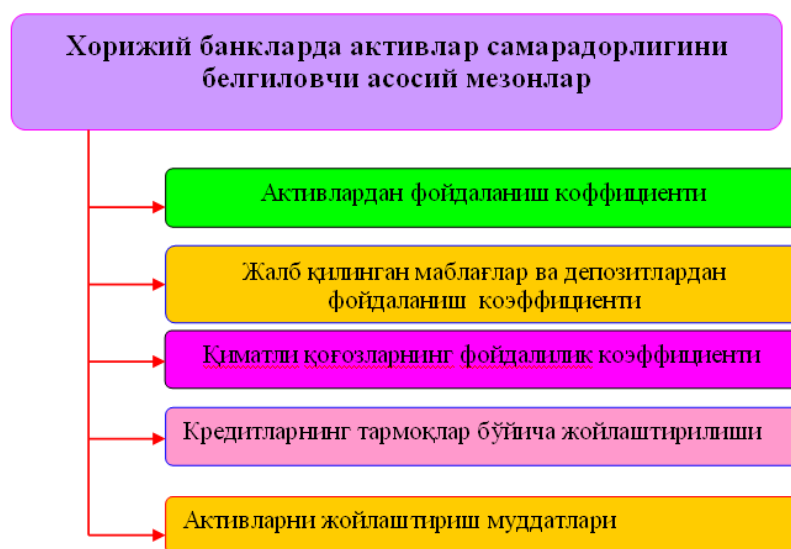
5 Yusupov Yu.B. Stanovleniye i razvitiye ekonomicheskoy nauki. –T.: 1997, -S. 96.

6 Schumpeter J. History of Economic Analysis. New York. 1954, 256 p.

Xorijiy banklarda aktivlarning samaradorligini oshirishda asosiy e'tibor bank balansini aktivlari tarkibida riskka tortilgan aktivlar ulushining hajmini oshirishga qaratiladi. Chunki banklarning riskka tortilgan aktivlari bank uchun turli darajadagi yo'qotish xavfi bilan bog'liq bo'lsa-da, banklarga yuqori miqdorda daromad olish imkoniyatini beradi. Bankning riskka tortilgan aktivlari tarkibiga qisqa va uzoq muddatga berilgan kreditlar, davlat va kompaniyalarning qimmatli qog'ozlariga qilingan investitsiyalar, shuningdek, faktoring, trast, forfeyting, lizing va kredit-ijara operatsiyalarini kiritish mumkin.

Xorijiy banklarda ushbu aktivlar risk darajasiga qarab turli toifalarga bo'linadi. Ta'kidlash joizki, bank aktivlarining risk darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, ular bo'yicha olinadigan daromadlar miqdori ham shu darajada yuqori bo'ladi. Ularning samaradorligini belgilovchi turlicha mezonlar qo'llaniladi. Quyidagi rasmda xorijiy mamlakatlar aktivlari samaradorligini belgilovchi asosiy mezonlar keltirilgan (2-rasm).

2-rasm. Xorijiy banklarda aktivlar samaradorligini belgilovchi mezonlar⁷

2-rasmda rivojlangan xorijiy banklarda aktivlar samaradorligiga baho berishda qo'llaniladigan asosiy mezonlar keltirilgan. Rasmdan bank aktivlari samaradorligini belgilashda asosiy e'tibor aktivlarning foydaliligi koeffitsiyentiga qaratilganligi va ushbu koeffitsiyent muhim mezonlardan biri ekanligi ko'rinib turibdi. Ushbu koeffitsiyent orqali bank aktivlarining daromadlilik darajasi, ya'ni bank aktivlarining qanday qismi daromad keltirishi aniqlanadi.

Ma'lumki, tijorat banklari resurslari tarkibida jalb qilingan mablag'larning ahamiyati muhim ahamiyat kasb etadi. Banklar tomonidan jalb etilgan mablag'larning qanday qismi aktiv operatsiyalarga, yanada aniqroq qilib aytadigan bo'lsak, riskli aktivlarga joylashtirilganligi muhim hisoblanadi. Xalqaro bank amaliyotida jalb qilingan muddatli depozitlarning 75 foizdan yuqori qismi kreditlarga joylashtirilgan bo'lsa, bu bank tomonidan agressiv kredit siyosati amalga oshirilayotganligidan dalolat beradi, agar ushbu ko'rsatkich 65 foizdan past bo'lsa, bankning mo'tadil kredit siyosatini amalga oshirayotganligini anglatadi.

Bankning riskli aktivlari muddatlar bo'yicha joylashtirilishi ham aktivlar samaradorligiga bevosita ta'sir qiladigan omillardan hisoblanadi. Shu jihatdan, xorijiy banklarda riskli aktivlarning qanday ulushi uzoq muddatli aktivlarga, qanday qismi qisqa muddatli aktivlarga joylashtirilganligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Xalqaro bank amaliyotida tijorat banklarining aktivlar holatiga baho berganda standart reyting hisoblangan CAMEL tizimidan juda keng foydalaniladi. Bunda C — capital (kapital), A — assets (aktivlar), M — management (boshqaruv), E — earnings (daromadlilik), L — liquidity (likvidlik).

Kapitalga baho berganda rentabellik darajasi e'tiborga olinadi. Bunda foydaning bank o'z kapitalining o'rtacha ko'rsatkichiga nisbati ko'rinishida hisoblanadi. AQSH banklarida ushbu ko'rsatkich 13–16 foizdan iborat bo'lsa, mo'tadil daraja hisoblanadi.

Banklarda CAMEL tizimidan foydalanganda tijorat banklari faoliyati besh balli tizim asosida baholanadi. Yuqori barqarorlik darajasiga ega bo'lgan banklarga bir baho beriladi, moliyaviy jihatdan bankrotlik holatida turgan banklarga 5 ball beriladi. CAMEL tizimida asosiy e'tibor banklar kapitalining yetarliligi va bank aktivlari tarkibida riskli aktivlar ulushiga qaratiladi. Bank kapitalini baholashda riskli aktivlarning hajmi e'tiborga olinadi.

⁷ Uktamova N.N. The Problems of Increasing the Income and Quality of Assets of Commercial Banks //International Journal for Research in Applied Science & Engineering Technology Volume. 9: Issue. XII. December 2021 Issn: 2321-9653.

Tahlillar va o'rganishlar natijasi shuni ko'rsatmoqdaki, xorijiy banklar amaliyotida bank aktivlari samaradorligini aniqlash mikro va makro darajada amalga oshiriladi. Bank aktivlari samaradorligini mikro darajada aniqlash banklarning aksiyadorlari, omonatchilari va investorlari manfaati uchun xizmat qiladi. Quyidagi jadvalda Xitoyning yirik tijorat banki hisoblangan Sanoat-tijorat banki (Industrial and Commercial Bank of China) aktivlari daromadlilik darajasini ko'rib chiqamiz (1-jadval).

1-jadval. Xitoyning Sanoat-tijorat banki⁸ (1-yanvar holatiga, foiz hisobida ulushi)

Balans moddalari	2017-y.	2018-y.	2019-y.	2020-y.	2021-y.
Kreditlar (4,45%)	57,7	58,7	58,8	56,7	57,7
Investitsiya (3,6%)	21,9	22	22,7	20	21,9
Markaziy bankka talablar (1,55%)	13,4	12,7	11	13,4	13,4
Boshqa banklarga talablar (3,12%)	7	6,5	7,5	7	7
Daromadli aktivlar jami	94,1	93,2	92	93,2	91,4
Daromadsiz aktivlar jami	7,2	8,3	9,5	8,1	10,2
Ehtimoliy yo'qotishlarga zaxira	-1,3	-1,5	-1,6	-1,3	-1,6
Jami aktivlar	100	100	99,9	100	100

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, Xitoyning Sanoat-tijorat banki aktivlari daromad olish nuqtayi nazaridan ham, likvidlilik nuqtayi nazaridan ham o'ta samarali joylashtirilgan, deyishimiz mumkin. Chunki tahlil etilayotgan davr mobaynida riskli aktivlar hisoblangan kreditlarga yo'naltirilgan aktivlarning o'rtacha ulushi 57,92 foizni tashkil etmoqda. Bundan tashqari, bankning investitsiyalarga yo'naltirgan mablag'larining o'rtacha ulushi 2017–2021-yillarning 1-yanvar holatiga ko'ra 21,7 foizdan iborat bo'lgan. Ushbu holat bankning barqaror daromad olish imkoniyatini berish bilan birga, bankning likvid mablag'larga ehtiyoji yuqori bo'lganda uni qoplash imkoniyatini ham beradi, chunki investitsiyalar tarkibidagi yuqori likvidli qimmatli qog'ozlar qimmatli qog'ozlar bozorida tez sotilishi natijasida osonlik bilan pul mablag'lariga aylantirilishi mumkin.

Bizning nazarimizda, Xitoy tijorat banklari tomonidan aktivlardan samarali foydalanish bo'yicha joriy etilgan amaliyotni mamlakatimiz tijorat banklarida ham joriy etish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz. Xususan, jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, bankning Markaziy bankdagi vakillik hisobvaraqlari bo'yicha yillik 1,55 foiz to'lov amalga oshirilishi belgilab qo'yilgan. Bunday holatda tijorat banklari likvidlik bilan bog'liq risklarni vakillik hisobvaraqlarida ma'lum darajadagi mablag'larni saqlash hisobiga hal etish barobarida ma'lum darajada undan daromad olishi aktivlarni samarali joylashtirishda ijobiy rol o'ynaydi (2-jadval).

2-jadval. Rossiya Sberbankining konsolidatsiyalashgan balans hisoboti⁹ (1-yanvar holatiga, foiz hisobida ulushi)

Balans moddalari	2017-y.	2018-y.	2019-y.	2020-y.	2021-y.
Pul mablag'lari va ekvivalenti	8,5	6,7	7	8,5	6,5
MB majburiy zaxira	1,6	0,7	0,8	1,2	0,9
MB mablag'lar	4,9	4,6	3,6	4,6	5,2
Kreditlar	68,2	62,8	68	64	66
Qimmatli qog'ozlar	11,2	11	14	12	13,5
Moliya instrumentlar, REPO	1	1	0,6	0,9	0,8
Moliya instrumentlarga (hosilaviy) talablar	0,5	0,6	0,6	1	0,9
Kechiktirilgan soliqlar	0,1	0,1	0	0	0
Asosiy vositalar	1,9	1,9	2,3	3,8	3,2
Sotishga mo'ljallangan aktivlar	0	8,2	0	0	0
Boshqa aktivlar	2,1	2,5	3	4	3
Jami aktivlari	100	100,1	99,9	100	100

8 "Industrial and Commercial Bank of China Ltd" ning yillik hisoboti asosida muallif tomonidan tuzildi <http://www.icbc-ltd.com/ICBCLtd/Investor%20Relations/Financial%20Information/Financial%20Reports/>

9 Rossiya Sberbanki hisoboti asosida muallif tomonidan tuzildi https://www.sberbank.com/common/img/uploaded/files/info/ifrs2020/sberbank_ifrs_2021_rus.pdf

Yuqoridagi jadvalda Rossiyaning yirik banki hisoblangan Sberbankning aktivlari tarkibi va ulushi haqida 2017–2021-yillarning 1-yanvar holatiga ma'lumotlar keltirilgan. Ta'kidlash joizki, Rossiya Sberbanki mamlakatdagi yirik bank hisoblanib, 51 foiz aksiyalari davlat hisobiga to'g'ri keladi. Uning mamlakat bank xizmatlari bozorida ulushi 2021-yilning 1-yanvar holatiga ko'ra korporativ kreditlar bo'yicha 31,9%, chakana kreditlar bo'yicha 42,6% va depozitlarni jalb qilish bo'yicha 45,2 foizni tashkil etadi. Bank 102,3 milliondan ortiq jismoniy va 3 milliondan ortiq korporativ mijozlarga ega.

Jadval ma'lumotlariga e'tibor qaratadigan bo'lsak, bankning aktivlari tarkibida asosiy daromad keltiradigan aktivlar kreditlar va investitsiyalar bo'lib, ularning mos ravishdagi o'rtacha ulushi 2017–2021-yillarning 1-yanvar holatiga ko'ra mos ravishda 65,8 va 12,34 foizni tashkil etgan. Aytish mumkinki, bankning aktivlari daromad keltirish va likvidlik nuqtayi nazaridan o'ta samarali joylashtirilgan bo'lib, bu uning moliyaviy barqarorligini ta'minlash bilan birga, mijozlar oldidagi majburiyatlarni ham to'liq va to'xtovsiz bajarish imkoniyatini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tijorat banklari aktivlari samaradorligini oshirish bo'yicha xorij tajribasini nazariy va amaliy jihatdan o'rganish, tahlil va tadqiqot qilish natijasida quyidagi asosiy xulosalarni shakllantirishga muvaffaq bo'ldik:

Iqtisodiy nazariyachilarning ta'limotiga ko'ra, har bir bank o'zining foydasini oshirish bo'yicha egoist hisoblanadi, banklar moliya bozorlarida o'z foydasini oshirishga bo'lgan turlicha strategiyalarni amalga oshiradi.

Iqtisodiy nazariyachilarning namoyandalaridan biri, fransuz P. J. Prudon banklarning foizsiz kredit berishi zarurligi to'g'risidagi ta'limotni yoqlab chiqqan. Uning ushbu ta'limoti banklar aktivlari samaradorligini oshirish doirasidagi ta'limotlarga zid bo'lib, amaliyotda o'zining ijobiy natijasini topmagan.

I. Fisher kredit foizi haqidagi ikki xil yo'nalishdagi ta'limot asosida yangicha ta'limotni ilgari surgan. U pul kapitalining ishlab chiqarish samaradorligini oshirish xossasiga ega ekanligini ta'kidlab, shu bois ham tadbirkor uni "iste'mol qilish"ga kuchli ehtiyoj sezishini va, albatta, bu jarayon ma'lum munosabatlar asosida, ya'ni foiz stavkasi orqali tartibga solinishini ta'kidlaydi. Fisher nominal va real foiz stavkasi o'rtasidagi muvozanat inflyatsiya darajasi yordamida vujudga kelishini, kredit beruvchi va kredit oluvchi kreditning real qiymati pasayishidan manfaatdor ekanligini qayd etadi.

Bizning nazarimizda, tijorat banklari aktivlari samaradorligini oshirishda real va nominal foiz stavkasi muhim iqtisodiy kategoriyalardan hisoblanadi. Real foiz stavkasi aholi va bank mijozlarining investitsiya hajmiga bevosita va bilvosita ta'sir qiladi.

Klassik va neoklassik maktab vakillari hisoblangan F. Kene, A. Smit, A. Marshall, J. S. Mill, J. Sey, L. Valras, V. Pareto va boshqalar foiz stavkalari bozorning asosiy mexanizmlari hisoblangan talab va taklif asosida tartibga solinadi, degan g'oyani ilgari surganlar. Ular tijorat banklari kreditlari bo'yicha foiz stavkalarini belgilashda Markaziy bankning ishtirokini inkor etadilar. Neoklassiklar moliya bozorida jamg'arma pul taklifi sifatida maydonga chiqadi, investitsiya esa pulga bo'lgan talabni yuzaga keltiradi, deb hisoblaydilar. Pulning bahosi esa foiz stavkasi hisoblanadi.

Avstriya nazariy iqtisodchisi Y. Shumpeter banklarning kreditlari iqtisodiyotni harakatga keltirishini, jamiyatda yuz berayotgan barcha innovatsion va texnik rivojlanishlarning asosida bank krediti yotishini ta'kidlaydi.

Xorijiy banklarda aktivlar samaradorligini oshirishda asosiy e'tibor bank balansi aktivlari tarkibida riskka tortilgan aktivlar hajmini oshirishga qaratiladi. Masalan, xalqaro bank amaliyotida jalb qilingan muddatli depozitlarning 75 foizdan yuqori qismi kreditlarga joylashtirilgan bo'lsa, bu bank tomonidan agressiv kredit siyosati amalga oshirilayotganligidan dalolat beradi. Agar ushbu ko'rsatkich 65 foizdan past bo'lsa, bankning mo'tadil kredit siyosatini amalga oshirayotganligini anglatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: Наука, 1993. – 572 с.
2. Юсупов Ю.Б. Становление и развитие экономической науки. – Т.: Фан, 1997. – 240 с.
3. Schumpeter J. History of Economic Analysis. – New York: Oxford University Press, 1954. – 256 p.
4. Fisher I. The Theory of Interest. – New York: Macmillan, 1930. – 566 p.
5. Keynes J.M. The General Theory of Employment, Interest and Money. – London: Macmillan, 1936. – 472 p.
6. Uktamova N.N. The Problems of Increasing the Income and Quality of Assets of Commercial Banks // International Journal for Research in Applied Science & Engineering Technology. – 2021. – Vol. 9. – Issue XII. – P. 1450–1455.
7. Non-performing loans as percent of all bank loans, 2020 – Country rankings. https://www.theglobaleconomy.com/rankings/nonperforming_loans/
8. Industrial and Commercial Bank of China Ltd. Annual Reports. <https://www.icbc-ltd.com/ICBCLtd/Investor%20Relations/Financial%20Information/Financial%20Reports/>
9. Сбербанк России. Консолидированная финансовая отчетность. https://www.sberbank.com/common/img/uploaded/files/info/ifrs2020/sberbank_ifrs_je2021_rus.pdf

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 4 (2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>